

УДК 347.214.1

Луців Наталія Любомирівна

студент

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ЛІКАРСЬКОГО ЗАСОБУ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

***Анотація.** У статті досліджено поняття лікарського засобу як об'єкта цивільних прав, його правова природа, характерні риси, а також визначено співвідношення речового права власності та права інтелектуальної власності на лікарський засіб.*

***Ключові слова:** лікарський засіб, об'єкт цивільних прав, правова природа, право власності, право інтелектуальної власності.*

Об'єктами цивільних прав є ті блага, заради яких суб'єкти вступають у цивільні правовідносини. Відповідно до положень ч. 1 ст. 177 Цивільного кодексу об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Лікарські засоби є речами, які задовольняють надзвичайно важливі потреби людини в реалізації свого права на охорону здоров'я. Таку ж позицію відстоює В. М. Пашков, який підкреслює, «що лікарські засоби, як об'єкт майнових прав, відносяться до предметів споживання, серед яких вони займають особливе місце як предмети навколишнього світу, на які направлені суб'єктивні юридичні права та обов'язки, що забезпечують немайнове благо – право на охорону здоров'я» [7, с. 65].

Виділяють наступні групи речей:

- речі, вилучені з цивільного обороту;
- речі, обмежені в обороті;
- речі, які перебувають в обороті без будь-яких обмежень [4, с. 36].

На перший погляд здається, що ліки є не обмеженими в обороті, адже кожен може придбати в аптеці ті чи інші препарати. Однак, це не так, адже ліки поділяються на безрецептурні та рецептурні, які є обмеженими в обігу, та можуть відпускатись лише за рецептом лікаря. Також постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» відносить наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря) до видів майна, що не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України [8].

Законодавством також визначено ряд видів підприємницької діяльності та ряд товарів, здійснення операцій з якими дозволяється лише на підставі відповідних ліцензій [5, с. 13]. До таких товарів належать і медичні препарати.

Таким чином, можна зробити висновок, що лікарські засоби є обмеженими в цивільному обороті, хоча за своїми фармакологічними якостями поділяються на ті, обіг яких є вільним, і ті, що обмежені в обігу (відпускаються виключно за рецептом).

Лікарські препарати є споживчими речами. Це матеріальні об'єкти, що можуть перебувати в твердому, рідкому чи газоподібному стані. В процесі споживання ліки повинні виконувати одну зі своїх основних функцій: лікування, діагностику або ж профілактику. Однак, медичні препарати є особливим об'єктом, ефективність і дія яких залежить від поведінки суб'єкта споживання. Адже, якщо споживач порушує вимоги щодо способу та доз застосування лікарського засобу, це може призвести до протилежних

результатів і, навіть, фатальних наслідків. Тому в даному випадку неабияке значення має культура споживання.

При розгляді загального правового режиму лікарських засобів необхідно звернутись до основних класифікацій об'єктів цивільних прав.

Перш за все в ЦК України здійснюється поділ речей на рухомі і нерухомі. Г.С. Васильєв зазначає, що «нерухомими речами мають визначатись тільки ті об'єкти, які призначені для використання у відведеному для цього місці, а якщо призначення такого об'єкта передбачає його переміщення, то річ слід вважати рухомою» [1, с. 8]. Звичайно, лікарські засоби є рухомими речами. А. А. Мохов стверджує, що «віднесення лікарських засобів до рухомих речей є беззаперечним фактом, який не потребує доведення» [6, с. 53].

Наступним критерієм класифікації речей є їх поділ на індивідуально визначені та родові. З цього приводу між вченими-цивілістами точаться дискусії. Однак, на мою думку, найбільш раціональним є наступний підхід. Готові медичні препарати, які можна придбати в будь-якій аптеці належать до родових речей, адже вони є замінними. Якщо ж лікарський засіб виготовляється фармацевтом в аптеці по спеціальному рецепту і конкретному замовленню, то такий препарат є індивідуально-визначеним, оскільки він містить особливі властивості, притаманні лише цьому конкретному засобу. Такий засіб виготовлений спеціально для конкретного споживача і не може бути замінений аналогічним. Таку ж думку, висловлює у своїх роботах, зокрема, і В. М. Пашков. Тобто, за загальним правилом, лікарські засоби є родовими речами, однак, як виняток можуть бути й індивідуально визначеними.

До лікарських засобів також можна застосовувати спеціальну класифікацію, оскільки вони є особливим об'єктом. В. А. Комаров вказує, що «при здійсненні спеціальної класифікації лікарських засобів до уваги слід брати той факт, що на різних стадіях вони проявляють себе по-різному, адже

на етапі створення ліки є результатом наукової діяльності, після – охороноспроможним об'єктом права промислової власності, потім – товаром із власною оборотоздатністю залежно від приналежності до певної лікувальної групи, а після перебігу строків придатності такі об'єкти підлягають утилізації» [3, с. 109-110].

Звичайно, правовий режим лікарських препаратів визначається з огляду на те, що вони є матеріальними об'єктами – речами. Проте цінність ліків полягає не в їх матеріальному вираженні, а в призначенні, особливих лікувальних властивостях. Відповідно до ЗУ «Про лікарські засоби» такі засоби створюються творчою працею автора. Автор може подати заявку на одержання патенту на лікарський засіб. Тобто закон визначає лікарський засіб об'єктом права інтелектуальної власності, а саме – права промислової власності. Проте не кожен препарат є інноваційним, має необхідний винахідницький рівень, є придатним до використання. Тому «слід чітко розмежовувати поняття результату творчої діяльності та результату творчої діяльності, який може отримати правову охорону як об'єкт права інтелектуальної власності. Не кожен результат творчої діяльності визнається об'єктом права інтелектуальної власності, а лише той, який відповідає вимогам ЦК України, а результати творчої діяльності, які з тих чи інших причин не стали об'єктом охорони прав інтелектуальної власності, можуть бути визначені об'єктами цивільного права, але не права інтелектуальної власності» [2, с. 23].

Таким чином, потрібно розмежовувати речове право власності на лікарський засіб і право інтелектуальної власності. Для введення ліків в цивільний оборот потрібно пройти процедуру їх державної реєстрації. А для того, щоб препарат став об'єктом права інтелектуальної власності, необхідно подати заявку та отримати патент на винахід або корисну модель. Ці процедури є незалежними одна від одної. Судовій практиці відомі випадки, коли через державну реєстрацію лікарських засобів порушуються права

власників патенту. Наприклад, відповідно до ухвали Господарського суду міста Києва від 19 листопада 2010 року у справі № 54/10917.11.10 позивач є власником патенту на винахід «Кристалічна поліморфна (+)-(S) – форма гідросульфату клопідрогелю, спосіб її отримання та фармацевтична композиція». За відповідачем МОЗ України було зареєстровано лікарський препарат «Клопігрел», а дослідження встановили, що при виготовленні цього засобу використовувався винахід, що охороняється зазначеним вище патентом.

Отже, лікарський засіб – це група речовин різного походження (рослинного, тваринного, отриманих методами генної інженерії тощо), призначених для профілактики, лікування або діагностики захворювань людини, а також запобігання вагітності, і зареєстрованих в цій якості уповноваженим державним органом. Також можна зробити висновок про незалежність права інтелектуальної власності та власності на лікарський засіб як річ.

Література

1. Васильев Г. В. Переход права собственности на движимые вещи по договору : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Г. С. Васильев // Санкт-Петербургский госуд. универ. – Санкт-Петербург, 2006. – 20 с.
2. Ключко Т. Ю. Цивільно-правовий режим лікарських засобів як об'єктів права інтелектуальної власності: дис. канд. юрид. наук. – К., 2016. – 200 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/12474/13/diss-Klochko.pdf>
3. Комаров В. А. Лікарські засоби як об'єкти цивільних правовідносин / В. А. Комаров. – К.: Ніка-Нова, 2013. – 218 с.
4. Куций О.В. Щодо питань правового режиму цивільного обороту речей та їх класифікації / О.В. Куций // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С.

35–38.

5. Куций О. В. Щодо проблеми обмеження цивільного обороту речей / О. В. Куций // Актуальні проблеми держави і права – 2012. – Вип. 66. - С. 13–17.
6. Мохов А. А. Лекарственные средства как объекты гражданских прав / А. А. Мохов // Юрист. – 2004. – №12. – С. 53-56.
7. Пашков В. М. Особливості правового регулювання обігу лікарських засобів: дис. канд. юрид. наук. – Х., 2004. – 207 с.
8. Про право власності на окремі види майна: постанова Верховної Ради України / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517 (з наступними змінами та доповненнями).